

Projekt *Medijsko obrazovanje je važno.MOV*

PE4 smjernica

Pragma

Socio-emocionalne vještine kao ključna komponenta medijske pismenosti djece i mladih

1. Analiza/relevantnost problema

Odgojno-obrazovni sustav danas sudjeluje u formaciji već druge generacije koja je u izrazitom doticaju s digitalnim svijetom. Generacija Z (rođeni od sredine '90.-ih do 2010.) rođena je okružena računalnim i digitalnim uređajima te internet tehnologijom, zbog čega se naziva još *Gen-Teh generacijom*. Njihov je stil učenja bitno drugačiji u odnosu na prethodne generacije: oni najbolje uče putem vizualnih sadržaja i koriste tehnologiju bez napora (Kosic, 2018). Kako se još nazivaju *digitalnim domorocima*, izrazito su informatički pismeni, posjeduju temeljne kompetencije korištenja informatičke tehnologije, ali za kvalitetno snalaženje u svijetu interneta i sveprisutnih medija, važne su brojne druge kompetencije za koje je potrebna sustavna edukacija kako bi se smanjio nepovoljan utjecaj i rizici te iskoristio puni potencijal prilika s kojima se mladi susreću u stvarnome i virtualnome svijetu. Svijest i informiranost o sigurnosti na internetu, odgovorno i etičko ponašanje, suosjećanje prema drugima, kritičko razmišljanje i donošenje vlastitih stavova, traženje pomoći kod prisutnih teškoća te slična znanja i ponašanja spadaju u životne i građanske kompetencije čije učenje zahtijeva suradnju društva (vlasti), odgojno-obrazovnog sustava i lokalne zajednice s obitelji, kroz formalno i neformalno obrazovanje. Pritom se pred odgojno-obrazovni sustav postavlja zahtjev pripreme učenika za bolje snalaženje u okruženju brzih promjena, napredaka, doticaja kultura i različitosti, potencijala i prilika, kroz nuđenje konkretnih alata: znanja i vještina. S obzirom na navedeno, medijska pismenost u kombinaciji s emocionalnom pismenošću nameće se kao nužan odgovor na niz izazova odrastanja današnjih generacija.

Medijska pismenost predstavlja skup sposobnosti i vještina pristupa, analize, vrednovanja i stvaranja medijskih sadržaja. Emocionalna pismenost ili socio-emocionalno učenje (eng. *Socio-emotional learning*, SEL) je proces u kojem učimo prepoznati i regulirati vlastite emocije i ponašanja, izražavati empatiju i sudjelovati u pozitivnim odnosima te donositi odgovorne odluke (Committee for children, 2020). Socio-emocionalno učenje također potiče razvijanje kognitivnih vještina (OECD, 2021), pomaže

u stvaranju pozitivnih stavova prema školi, redukciji stresa i depresije, potiče socijalnu svijest, odgovorno donošenje odluka i prosocijalne vještine poput dijeljenja, empatije i dobrohotnosti (Kosic, 2018). Stoga se na razini međunarodnih preporuka u području obrazovnih politika, pored razvijanja akademskih vještina i STEM znanja, sve više ističe važnost socio-emocionalnog učenja, kao preduvjeta ostvarenja obrazovnih, poslovnih i socijalnih ishoda i koje omogućuje pravu pripremu mladih za život u odraslosti. Demokratsko društvo i tržište rada od današnjih generacija očekuju da razmišljaju na integriran i kreativan način; da prepoznaju međusobne veze, da se znaju nositi s tenzijama, dilemama i ambivalentnošću, da ustraju u teškim vremenima; da optimistično gledaju na potencijalne odgovore na međuljudske različitosti. To su vještine i kvalitete koje pomažu suživotu i zajedničkom radu na produktivan i otporan način, a odgojno-obrazovni sustav je nezaobilazan akter u njihovom učenju i usavršavanju (OECD, 2021). Tako bi odgojno-obrazovnom sustavu trebala biti inherentna težnja holističkom pristupu učenicima, na način da, uz akademske ishode, vrednuje važnost socio-emocionalnih vještina, dobrobiti učenika i socijalnih odnosa unutar školskog okruženja. Kad učenici osjećaju da se prema njima postupa pravedno, kada im školsko okruženje pomaže razviti privrženost (osjećaj pripadanja) školi, kada im se pruža strukturirano okruženje u kojem vladaju suradnja i podrška, umjesto restrikcije i sankcije, njihove se socio-emocionalne vještine bolje razvijaju (Adamlje, Jelić, Marković, 2019, OECD, 2021). Učenici su tada manje skloni destruktivnom ponašanju poput disciplinskih problema, zanemarivanja školskih obaveza, ovisničkim ponašanjima, nasilju i drugim ponašanjima koja dovode do brojnih obrazovnih i socijalnih problema, uključujući rano napuštanje školovanja, antisocijalno (kriminalno) ponašanje i socijalnu isključenost (Marković, 2014).

Kada govorimo o povezanosti medijske i emocionalne pismenosti, emocionalna pismenost predstavlja temeljnu komponentu učinkovitog digitalnog građanstva i vještina medijske pismenosti (Committee for children, 2020). U području digitalnog građanstva socio-emocionalne vještine se manifestiraju u vidu odgovornog donošenja odluka, posjedovanju socijalne svijesti i sposobnosti samoregulacije, a u području medijske pismenosti također u sposobnosti odgovornog donošenja odluka te stvaranja i održavanja zdravih odnosa. Navedeno je ključ sigurnog i zdravog *online* ponašanja (Committee for children, 2020).

Mediji izuzetno utječu na svakodnevni život, na formiranje stavova pojedinaca o sebi samima i svijetu koji ih okružuje te im priznajemo relevantnu formacijsku ulogu, uz obitelj i odgojno-obrazovni sustav. Uz pozitivne kvalitete medija, poznate su opasnosti vezane uz uporabu različitih medija i interneta: elektroničko nasilje, lažne vijesti, rizik razvoja ovisnosti (o uređajima, socijalnim medijima, *online*

igrama i dr.), utjecaj na mentalno zdravlje (npr. radi konstantnog uspoređivanja s društvenim idealima), mogućnost priključivanja potencijalno opasnim pokretima i organizacijama koje mogu dovesti do radikalnog i nasilnog ponašanja i sl. Mediji se sami često služe emocijama kao moćnim sredstvom utjecaja na ciljane populacije. Mogu potaknuti određene emocije, mijenjati ih, potencirati i upravljati njima pa čak i manipulirati, da bi nas usmjerili na određen proizvod, stav, ponašanje, stil života. Stoga je važno poznavati prednosti i opasnosti medija, posebno s obzirom na količinu i kvalitetu sadržaja koji djeca i mladi konzumiraju (Brusić i sur., 2015). U tom smislu, stručnjaci i roditelji se suočavaju s izazovom kako o medijima razgovarati s djecom, kako djecu učiti koristiti ih za rad i kao rekreaciju u slobodno vrijeme, kakve granice postavljati, kako i koliko nadzirati djecu i mlade u njihovom korištenju medija i kako ih naučiti zaštititi se od rizika; ukratko, kako ih medijski odgajati.

Djeca koja se razvijaju u emocionalno zrele osobe, sposobna su odoljeti raznim iskušenjima u stvarnome životu, ali i u onome virtualnome. Istodobno razvijanje emocionalne i medijske pismenosti kao dvije nužne potrebe odgoja današnjice, donosi optimalne rezultate za djecu i njihovu okolinu jer im omogućuje lakše snalaženje u odnosima s ljudima i medijima (Brusić i sur., 2015). Kada se redovno implementiraju u formaciji djece i mladih, medijska i emocionalna pismenost, učvršćuju pozitivne životne vještine, potiču pozitivno razmišljanje i ponašanje, čime doprinose mentalnom zdravlju djece i mladih: pomažu u prevenciji antisocijalnog ponašanja i težih mentalnih stanja koja mogu voditi primjerice suicidu (Kosic, 2018). Konkretnije rečeno, manja je vjerojatnost da će mladi koji su medijski i emocionalno pismeni, pokleknuti lošim porukama okoline i medija, postati žrtve nasilja ili će sami postati nasilnici, lakše će se disciplinirati, što predstavlja ključnu sposobnost u odolijevanju negativnom socijalnom pritisku te postizanju uspjeha u obrazovanju, na poslu i u odnosima (Brusić i sur., 2015). Mladi koji su marginalizirani mogu postati više zainteresirani i koncentrirani na njihovo učenje nakon što su iskusili programe medijske i emocionalne pismenosti u školi (Geraee et al., 2015 prema Kosic, 2018). Obje pismenosti doprinose jačanju demokratičnosti, a pokazalo se kako civilni angažman predstavlja nužni aspekt zdravog odrastanja. Od presudne je važnosti da mladi ljudi budu kritični, razumiju i interpretiraju poruke koje im se prezentiraju u stvarnome i digitalnome svijetu (Kosic, 2018). Stoga ne možemo govoriti o promociji i implementaciji učenja o medijskoj pismenosti bez da je povezujemo s učenjem socio-emocionalnih vještina, odnosno s emocionalnom pismenošću (Committee for children, 2020).

Specifični segment koji povezuje emocionalnu i medijsku pismenost te zahtijeva sustavni pristup su, između ostalih, i elektroničko (vršnjačko) nasilje, zaštita osobnih podataka, prepoznavanje propagande i

lažnih poruka te socijalni pritisak putem medija koji utječe na stavove, ponašanje i mentalno zdravlje mladih.

Najnoviji podaci koji se odnose na sigurnost djece na internetu u Hrvatskoj, prema istraživanju HR Kids Online (Kanižaj i sur., <http://hrkids.online/>), govore kako većina djece u dobi od 9 do 17 godina imaju mogućnost pristupanja internetu kada god žele ili trebaju. Mobitel/pametni telefon posjeduje 82,4 % djece u dobi od 9 do 11 godina, 95,5 % djece u dobi od 12 do 14 te 99,1 % djece u dobi od 15 do 17 godina. Profil na jednoj od društvenih mreža ili internetskoj stranici za igranje videoigara posjeduje 61 % djece. Gotovo trećina djece je komunicirala na internetu s nepoznatim osobama pri čemu se 14 % djece susrelo uživo s osobom koju su upoznali na internetu; 7 % djece u dobi od 9 do 17 godina imalo je iskustvo da se netko ponašao prema njima na povrjeđujući ili neugodan način, dok je 4,5 % djece priznalo nasilno ponašanje prema drugima. Pritom, djeca koja su doživjela nasilno ponašanje putem mobitela i interneta, gotovo podjednako doživljavaju nasilje uživo licem u lice. Najčešće iskustvo elektroničkog nasilja odnosilo se na primanje povrjeđujućih ili neprimjerenih poruka (61 %), zatim isključivanje ili izostavljanje iz grupe ili aktivnosti (33 %) te objavljivanje i prenošenje povrjeđujućih poruka tamo gdje ih drugi mogu vidjeti. Više od dvije trećine djece u dobi od 9 do 17 godina na internetu je vidjelo seksualne fotografije ili film gole osobe, a da im nije bila namjera vidjeti ih, dok je gotovo petina njih vidjela takav sadržaj s namjerom. Više od petine djece posjećivalo je stranice sa sadržajima o samoubojstvu i načinima fizičkog ozljeđivanja. Gotovo polovica djece nikada ili gotovo nikada nije zatražila potporu i pomoć roditelja u vezi situacija i problema koji su ih uznemirili dok su bili na internetu.

Glavna zapažanja koja se odnose na roditelje u istome istraživanju su: većina roditelja smatra da vlada osnovnim vještinama medijske pismenosti; većina djece nikada nije rekla roditeljima ili skrbnicima o nečemu što ih smeta ili uznemirava na internetu; roditelji većinom nikada ne koriste roditeljske kontrole niti prate koje aplikacije njihova djeca preuzimaju; većina roditelja smatra da je djeci potrebno postaviti pravila o korištenju interneta; roditelji više nadziru aktivnosti mlađe, nego starije djece na internetu (Ciboci i sur., 2020).

2. Analiza postojećeg pristupa problemu na nacionalnoj razini

Jačanju socio-emocionalne pismenosti među djecom i mladima u Hrvatskoj se pristupa kroz sljedeće instrumente: programsko-strateške dokumente, od kojih smatramo ključnima nacionalne programe za djecu i mlade te strategiju obrazovanja; kurikularne dokumente

2.1. Programsko-strateški dokumenti

Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj (2022. - 2026.) donosi tri posebna cilja koji se pobliže odnose na socio-emocionalnu i medijsku pismenost:

a) *Suzbijanje diskriminacije i socijalne isključenosti djece.* U tu svrhu, ističe se, potrebno je raditi na pojačanoj zaštiti mentalnog zdravlja djece, djelovati preventivno i jačati psihičku otpornost djece, kao i mentalnozdravstvenu pismenost djece i odraslih koji o njima skrbe. Predviđaju se mjere poput: unaprjeđenja znanja o mentalnom zdravlju djece kod svih relevantnih dionika stručnjaka u sustavima odgoja i obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi; uvođenja tema iz područja mentalno-zdravstvene pismenosti na svim razinama odgoja i obrazovanja; unaprjeđenje rada timova za psihološke krizne intervencije; podrške roditeljstvu u obiteljima u riziku.

b) *Zaštita djece od svih oblika nasilja.* U ostvarivanju cilja, ističe se važnost preventivnih aktivnosti u obliku edukacija unutar odgojno-obrazovnog sustava i osnivanja vijeća za prevenciju kriminaliteta (na lokalnoj i regionalnoj razini) u suradnji s MUP-om. Neke od predviđenih mjera su: podrška djeci žrtvama i svjedocima kaznenih djela; podrška djeci žrtvama obiteljskog nasilja; edukacija učenika osnovnih i srednjih škola s ciljem sprečavanja nasilja među mladima, nasilja prema ženama i nasilja u obitelji; podrška djeci žrtvama i počiniteljima međuvršnjačkog nasilja; prevencija govora mržnje kod djece; prevencija zlouporabe i ovisnosti o alkoholu, drogama i kocki.

c) *Sustavna potpora za djecu u digitalnom okruženju.* U cilju se navodi da medijska pismenost, posebice razvijanje kritičke medijske pismenosti, treba biti snažnije integrirana u školske kurikulume, te biti dio kurikuluma za odgoj i obrazovanje djece od najranije dobi. Predviđaju se mjere poticanja preventivnih programa u odgojno-obrazovnom sustavu usmjerenih na medijsku pismenost i unaprjeđenje sigurnosti i zaštite djece na internetu i društvenim mrežama.

U Planu se uglavnom eksplicitno ne navode akteri koji su zaduženi za provedbu mjera, ali se spominju u opisu problema i rješenja. Tako se može naslutiti kako će ih provoditi nadležna ministarstva za obitelj i socijalnu skrb, unutarnje poslove, znanost i obrazovanje u suradnji s civilnim društvom, školama,

centrima za socijalnu skrb i obiteljskim centrima te jedinicama regionalne i lokalne samouprave. Također se potiče uključivanje drugih stručnjaka koji rade s djecom, te uključivanje krajnjih korisnika, djece i njihovih roditelja. Iako su ciljevi i mjere Plana dobro formulirani, kao pokazatelj rezultata mjera uglavnom se navodi kvantiteta provedenih aktivnosti (broj održanih edukacija, broj polaznika edukacija, broj intervencija...) što ne govori o kvaliteti i učinkovitosti samih mjera. Potrebno bi bilo evaluirati Plan (odnosno akcijske dvogodišnje planove koji ga prate) kroz evaluaciju ishoda/učinka.

Nacionalni program za mlade 2014. - 2017., iako nije više na snazi, predstavlja važan strateški dokument koji je za navedeno razdoblje obuhvaćao ključna područja rada s mladima za njihovo aktivno i zdravo uključivanje u društvo i kvalitetnu odraslost, među kojima cjeloživotno učenje, socijalnu zaštitu i uključivanje, zdravstvenu zaštitu, aktivno sudjelovanje mladih u društvu, kulturu itd. Ciljevi i mjere su, između ostalih, predviđale stvaranje institucionalnih pretpostavki za razvoj građanske kompetencije kod mladih (provedba građanskog odgoja i obrazovanja), jačanje kulture nenasilja u školi s naglaskom na borbu protiv elektroničkog nasilja (*cyberbullying*), unapređenje rada s mladima suradnjom organizacija civilnog društva i donositelja odluka, unaprjeđenje sustava potpore mladima u riziku od socijalne isključenosti, poticanje i olakšavanje rada udruga mladih i za mlade, osigurati pristup mladima i provedbu većeg broja kulturnih sadržaja u obrazovnom sustavu itd. Potrebno je donošenje novog nacionalnog programa za mlade, kao pokazatelja skrbi za mlade na političkoj razini, ali prvenstveno radi kontinuiranosti provedbe mjera i ciljeva i njihove usklađenosti sa strategijama EU, te kurikularnim dokumentima koji omogućuju provedbu dijela aktivnosti unutar školskog sustava. Kako je prošlo pet godina bez nacionalnog programa za mlade, u okolnostima višestrukih kriza na svjetskoj razini, demografske krize na nacionalnoj razini ojačane povećanim iseljavanjem radno sposobnih (i akademski obrazovanih) mladih, potrebno je aktualizirati njegovo donošenje te ga osuvremeniti najnovijim stručnim i znanstvenim spoznajama iz medijske i socio-emocionalne pismenosti.

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014.) unutar mjere 6.210. ističe kako je potrebno kreirati programe razvoja metakognitivnih, emocionalnih i socijalnih vještina (pokazatelj: broj škola koje provode programe) i ugraditi ih u školski kurikulum (pokazatelj: prisutnost elemenata navedenih vještina unutar kurikuluma). Nadležnost za provedbu mjere je dana školama, odnosno ravnateljima, stručnim suradnicima i učiteljima. S obzirom da od donošenja Strategije do danas nije zaživio Akcijski plan koji prati strategiju (iako ga je Posebno stručno povjerenstvo izradilo 2018. godine), postavlja se

pitanje u kojoj mjeri i koliko kvalitetno se ostvaruju predviđene mjere te koliko je uopće Strategija relevantna u političkoj i stručnoj javnosti.

2.2. Kurikularni dokumenti

Kurikuli Škole za život predstavljaju konkretniju razradu područja i podtema za implementaciju željenih aktivnosti unutar odgojno-obrazovnog sustava koje doprinose ostvarenju ciljeva postavljenih na nacionalnoj razini. Područje socio-emocionalnog učenja na posredan način dotiče *kurikulum međupredmetne teme „Zdravlje“* kroz jednu od svojih tematskih cjelina: Mentalno i socijalno zdravlje, s pripadajućim cjelinama: Pravila primjerenoga ponašanja; Jačanje osobnih i socijalnih potencijala; Doprinost vlastitom mentalnome i socijalnome zdravlju; Prepoznavanje ovisničkih ponašanja i odupiranje njima. *Kurikulum međupredmetne teme „Osobni i socijalni razvoj“* se pak eksplicitno bavi razvojem socio-emocionalnih vještina. Cilj ove teme je poticati cjelovit razvoj djece i mladih osoba sposobnih za suradnju i doprinos zajednici, osoba sposobnih upravljati svojim emocionalnim, mentalnim, duhovnim i tjelesnim potencijalima s osjećajem nade i optimizmom. Na društvenoj razini kurikulumom se pomaže mladima uspostaviti i održavati zdrave socijalne odnose te ih pripremiti za njihove uloge u obitelji, radnoj okolini i društvu. Bitne odrednice domena međupredmetne teme uključuju razvoj cjelovite osobe koja se može brinuti o sebi (domena „ja“), drugima (domena „ja i drugi“) i društvu u cjelini (domena „ja i društvo“). Konkretnije, obrađuju se teme koje se odnose na razvoj slike o sebi, učenje o emocijama, učinkovito rješavanje sukoba, sprečavanje razvoja stereotipa i predrasuda.

U oba kurikula se navodi kako se odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema ostvaruju putem svih predmetnih kurikula i kurikulumima međupredmetnih tema u svim odgojno-obrazovnim ciklusima. Osim kroz redovnu nastavu i satove razrednika, mogu se ostvarivati i kroz različite programe, projekte i aktivnosti. Za provedbu međupredmetnih tema kao odgovorne se ističe same učitelje i stručne suradnike. Učitelji pritom imaju autonomiju u odabiru načina i pristupa realizaciji pojedinih tema i aktivnosti. Stručni suradnici se smatraju važnima zbog svoje uloge nositelja većine aktivnosti povezanih s unaprjeđivanjem mentalnoga i socijalnoga zdravlja učenika. Općenito može se reći kako su teme, podteme i očekivani ishodi unutar ovih dviju međupredmetnih tema dobro formulirani i čine se sveobuhvatnima. Namjera preporuka za ostvarivanje očekivanja (unutar kojih predmeta se ostvaruju ishodi, tko dodatno sudjeluje u njihovom ostvarenju unutar i izvan školskog sustava) je dobra iako je upitna njena provedba, s obzirom na preširok raspon raspodjele odgovornosti

za provedbu. Iako se stručni suradnici navode kao ključni nositelji provedbe, bez eksplicitnih zadataka i odgovornosti, na svakome je od njih da izaberu aktivnosti koje će se provoditi unutar škole.

Dodatni je problem u Hrvatskoj što gotovo ne postoje univerzalni verificirani programi prevencije koji se provode sustavno (jedan od pokušaja je i načelni prikaz preventivnih programa nasilja koji je dostupan na mrežnim stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja te prikaz programa prevencije ovisnosti na mrežnim stranicama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo). Preventivni školski programi predstavljaju kvalitetan iako, čini se, nedovoljno prepoznat prostor za provođenje međupredmetnih tema. Ne postoje sveobuhvatna istraživanja u Hrvatskoj o kvaliteti i rasprostranjenosti provedbe školskih preventivnih programa. Škole su obvezne provoditi programe prevencije, ali nisu obvezne provoditi verificirane programe, što znači da mogu same osmišljavati vlastite programe/aktivnosti ili koristiti resurse iz (lokalne i šire) zajednice. Programi se uglavnom provode sporadično, ovisno o informiranosti i angažmanu stručnih djelatnika škola, pojedinih entuzijastičnih nastavnika te dostupnosti tih programa u pojedinim županijama. Nositelji takvih programa su mahom organizacije civilnog društva, prisutne u većim gradovima. Dio tih organizacija nastoji zadržati projekte (ovisno o dostupnome financiranju) kontinuirano te se trudi proširiti njihovo provođenje u sve zainteresirane škole diljem Republike Hrvatske.

Zaključno, može se reći kako se Hrvatska trudi usklađivati s međunarodnim konvencijama i strateškim dokumentima u ostvarivanju dobrobiti i zaštite djece i mladih, postoji načelni smjer i ciljevi prema kojima se domaće politike za djecu i mlade kreću - od nacionalnih strateških dokumenata do konkretnih smjernica i očekivanih ishoda, sadržanih primjerice u školskom kurikulumima. U postojećim dokumentima postoji intencija rada na prevenciji i smanjenju svih oblika nasilja nad djecom i među djecom, problema mentalnog zdravlja te jačanju vještina djece i mladih koje povećavaju šanse njihovog osobnog uspjeha i aktivnog doprinosa zajednici, što uključuje socio-emocionalne vještine i vještine medijske pismenosti. To je osnovni preduvjet za provedbu konkretnih aktivnosti u radu s djecom i mladima, međutim nedostaje kvalitetna razrada i podjela odgovornosti za njihovu provedbu kao i evaluacija ishoda. Kad i postoji odgovornost, ne postoje posljedice za neprovođenje definiranih aktivnosti. Bilo bi potrebno predviđene resurse (financijske, ljudske, materijalne) usmjeriti u kvalitetne programe jačanja socio-emocionalnih vještina, kako ne bi došlo do slabljenja željenog učinka. Također, negativna je činjenica kako trenutno nedostaju neki ključni dokumenti u politikama za djecu i mlade, poput akcijskog plana Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (od 2014.) te Nacionalni program

za mlade (od 2017.) ili Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva (od 2017.).

3. Ciljevi predložene *policy* intervencije

Temeljem prethodne analize oblikovano je nekoliko preporuka za unaprjeđenje socio-emocionalnih vještina djece i mladih kao ključne komponente medijske pismenosti. Preporuke imaju nekoliko ciljeva:

- 1) Na razini javnih politika osigurati kvalitetu i učinkovitost mjera i aktivnosti osnaživanja socio-emocionalne komponente medijske pismenosti unutar ključnih dokumenata usmjerenih djeci i mladima;
- 2) Unaprijediti kurikularni sadržaj u smjeru određivanja jasnije strukture, sadržaja i odgovornosti za provedbu aktivnosti u području socio-emocionalne komponente medijske pismenosti;
- 3) Provoditi kvalitetne i evaluirane programe učenja socio-emocionalnih vještina koje doprinose razvoju medijske pismenosti i programa koji istovremeno poučavaju emocionalnu i medijsku pismenost.

4. Prijedlog *policy* rješenja na uočene nedostatke i preporuke za unaprjeđenjem javne politike

Predlažu se sljedeća rješenja na uočene nedostatke:

- *Preporuka 1.: Jasnije odrediti pokazatelje provedbe mjera i evaluirati učinke strateških dokumenata.* Bez kvalitetne evaluacije učinka strateških dokumenata teško možemo znati ulažemo li na ispravan način resurse za potrebe djece i mladih koje se osim toga mijenjaju mnogo brže u odnosu na politike koje se njima bave. Praćenje i evaluacija politika bile bi izuzetno vrijedne u pomaganju donositeljima odluka u izmjenama i prilagodbi istih, kako bi se bolje odgovorilo na aktualne potrebe (Lonean, 2020). Stoga, pored brojčanih pokazatelja, važno bi bilo odrediti i pokazatelje provedbe koji se odnose na učinke mjera i aktivnosti na krajnje korisnike u smislu poboljšanja njihovih vještina, kompetencija, povećanja zadovoljstva kvalitete života i sl. u području kojim se određena mjera bavi, poboljšanja suradnje važnih dionika koji se bave djecom i mladima, utjecaja politika na stručnu i opću javnost itd. Primjer takve kvalitetne evaluacije je Evaluacija Proširenja Nacionalne strategije za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja na internetu u Kanadi (www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/2022-vltn-nspcs-xpltn/index-en.aspx).

- *Preporuka 2.: Artikulirati povezanost medijske pismenosti i socio-emocionalnog učenja te jasnije integrirati socio-emocionalno učenje u medijsko obrazovanje unutar kurikuluma.* Na jasniji i transparentan način pratiti provođenje međupredmetnih tema koje obrađuju socioemocionalnu i medijsku pismenost. Potrebno je jasno istaknuti utjecaj socio-emocionalnih kompetencija na medijsku pismenost unutar strateških i kurikularnih dokumenata u cilju naglašavanja njihove povezanosti u formaciji djece i mladih te ujedno ekonomičnosti provedbe aktivnosti koje imaju za cilj jačanje obje vrste kompetencija. Unutar cjelina i podtema u kurikulumima međupredmetnih tema potrebno je povezati socio-emocionalne kompetencije i medijsku pismenost te poticati da se sadržaji i stručni materijali rada razrađuju na način da se te dvije teme povezuju. Unaprijediti sustav praćenja provođenja međupredmetnih tema na način da se provjerava i evaluira provedba. Poticati (projektnu) suradnju odgojno-obrazovnih ustanova s akademskim i javno-zdravstvenim ustanovama te civilnim sektorom radi efikasnije provedbe međupredmetnih tema.
- *Preporuka 3.: Kvalitetnije i dovoljno rano uključiti roditelje u edukacije o socio-emocionalnim vještinama i medijskoj pismenosti.* Roditelje je važno educirati o socio-emocionalnim vještinama i medijskoj pismenosti od početka roditeljstva. Trudnički tečajevi su prva prilika osvještavanja i poticanja roditelja na razmišljanje o ključnim aspektima obiteljskog života koji uključuje socijalni, emocionalni i medijski odgoj. Savjetovališta za dojenje, škole roditeljstva, grupe roditelja i savjetovališta za roditelje koji postoje unutar javnih, neprofitnih i privatnih organizacija također su važan potencijal, pored doticaja s roditeljima putem formalnog obrazovnog sustava i službi socijalne i zdravstvene zaštite. Stoga je važno podržavati programe namijenjene prvenstveno roditeljima, a posebno se usmjeriti na obitelji u riziku i pravovremeno ih uključiti u edukaciju i podršku roditeljstvu.
- *Preporuka 4.: Osmisliti kvalitetne programe koji će biti evaluirani, odnosno dokazano učinkoviti. Učiniti dostupnima i eventualno prilagoditi postojeće (inozemne i domaće) programe socio-emocionalnog učenja i medijske pismenosti te ih verificirati (certificirati) pri AOO ili drugim tijelima, na način da se odrede kriteriji efikasnosti programa sukladno aktualnim znanstvenim spoznajama i istraživanjima.* Određen broj stručnjaka (nastavnika, stručnih suradnika) ističe nedostatak vremena za osmišljavanje programa koji potiču socioemocionalno učenje i medijsku pismenost, nedovoljno znanja za njihovu provedbu te dodatno nedostatak motivacije za provedbu iz

različitih razloga (nema posljedica za ne/provođenje ovakvih aktivnosti, kolektiv ili ravnatelji nisu zainteresirani za ovo područje rada s učenicima itd.). S druge strane, dio njih izražava zainteresiranost za provođenje (gotovih) programa koji su se pokazali učinkovitima ili provođenje aktivnosti u suradnji s vanjskim suradnicima i temeljem stručnih materijala za rad.

Kada govorimo o programima prevencije, u koje spada i učenje socioemocionalnih vještina i medijske pismenosti, oni bi trebali nužno slijediti principe sveobuhvatnih strategija/programa prevencije (Kranželić, 2010). Dakle, kreiranje programa socio-emocionalnog učenja i medijske pismenosti nikako ne bi trebali biti prepušteni (samo) školama i njihovim resursima iz zajednice. Potrebno bi bilo ciljano ulagati sredstva u kreiranje programa koji će se moći distribuirati i replicirati na čitavom teritoriju Republike Hrvatske (primarno u osnovnim i srednjim školama) i osigurati financijska sredstva za njihovu kontinuiranu provedbu, putem edukacije stručnih suradnika koji bi bili nositelji provedbe programa i distribucije stručnih materijala koji detaljno obrađuju željene teme i donose gotovu strukturu aktivnosti s učenicima. U postupku verifikacije odnosno certifikacije programa, odrediti kriterije koje programi moraju zadovoljavati da bi se provodili u odgojno-obrazovnim ustanovama te osigurati edukacije za zainteresirane provoditelje (provođenje takvih programa poudariti kao opciju za odgojno-obrazovne ustanove, kao alternativu vlastitim programima i aktivnostima unutar međupredmetnih tema). Nadležna tijela (ministarstva znanosti i obrazovanja, rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike te zdravstva) se u tom postupku mogu osloniti na suradnju s relevantnim fakultetima (Edukacijsko-rehabilitacijski Sveučilišta u Zagrebu, Studij socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, odsjeci za psihologiju i pedagogiju različitih fakulteta), zdravstvenim ustanovama, obiteljskim centrima i drugim javnim ustanovama koje se bave prevencijom te zaštitom mentalnog zdravlja djece i mladih, ali i resursima neprofitnih organizacija koje su usmjerene provedbi programa socio-emocionalnog učenja i medijske pismenosti. U raspisivanju natječaja za programe i projekte neprofitnih organizacija, bilo bi važno uvesti sveobuhvatnu (internu i vanjsku) evaluaciju procesa i učinka kao nužan kriterij za odobravanje provođenja/nastavka programa i projekata. S obzirom da u inozemstvu postoji niz dokazano učinkovitih programa, postavlja se pitanje isplativosti nabavke i prilagođavanja programa uvjetima u Hrvatskoj. Postoje analize programa, koje je nužno uzeti u obzir pri odabiru kvalitetnog programa (Takšić, 2009).

Primjer programa socio-emocionalnog učenja koji se usmjerava i na medijsku pismenost je *Program SEL in Digital Life Resource Center* (Centar resursa za programe socio-emocionalnog učenja u

digitalnome životu) u SAD-u. Edukaciju kreira neprofitna organizacija Commonsense, sa svrhom da se kroz kratke aktivnosti učenicima pomogne upravljati vlastitim osjećajima, razumjeti tuđu perspektivu, stvarati pozitivne odnose i donositi pažljive i odgovorne odluke u realnom i *online* životu. **Program *Crescere insieme (Rasti zajedno) – What's up*** u Italiji, slijedi internacionalnu mrežu Škole za zdravlje u Europi (eng. *Schools for Health in Europe - SHE*). Implementiran je kao dugoročni višedimenzionalni program u okviru inicijative Svjetske zdravstvene organizacije - Škole promoviraju zdravlje (eng. *Health Promoting Schools*). Provodio se s učenicima srednjoškolske dobi tijekom redovnih školskih satova tijekom čitave školske godine. Učenici su sudjelovali u radionicama s temama poput nošenja i upravljanja stresom, (*cyber*)*bullyinga*, medijacije konflikta, asertivnosti, osobnih snaga i slabosti, samosvijesti, emocionalne regulacije, donošenja odluka, rješavanja problema, kreativnog razmišljanja, efektivne komunikacije, empatije i dr. Dodatno je provedena edukacija u području medijskih kompetencija: Internetski bonton, *cloud tags*, razlučivanje pouzdanosti i vjerodostojnosti medijskih izvora.

5. Izvori:

1. Committee for children (2020). *Social-Emotional Learning, Digital Citizenship, and Media Literacy*. Dostupno na: www.cfchildren.org.
2. Kopic, M. (2018). Media literacy and social emotional learning for the net generation, *International Journal of Emotional Education*, Vol 10. str. 68 - 88. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/329753323_Media_literacy_and_social_emotional_learning_for_the_net_generation.
3. Brusić, R. i sur. (2015). *Komunikacija odgaja - odgoj komunicira. Emocionalna i medijska pismenost*. Pragma: Zagreb. Dostupno na: <https://www.udruga-pragma.hr/wp-content/uploads/2015/10/komunikacija-odgaja-odgoj-komunicira.pdf>.
4. OECD (2021). *Beyond Academic Learning: First Results from the Survey of Social and Emotional Skills*. OECD Publishing: Paris. Dostupno na: <https://doi.org/10.1787/92a11084-en>.
5. Ciboci, L. i sur. (2020). *Nacionalno istraživanje o sigurnosti djece na internetu*, HR Kids Online, Zagreb. Dostupno na: <http://hrkids.online/post/fifth-press/>.
6. Marković, N. (ur.) (2014). *Potpora mladima, roditeljima i stručnjacima - sprječavanje ranog napuštanja školovanja*. Pragma: Zagreb. Dostupno na: https://www.udruga-pragma.hr/wp-content/uploads/2015/10/Publikacija_mladi.pdf.

7. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Prikaz preventivnih projekata/programa vezanih uz prevenciju nasilja. Dostupno na:
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/StrucnaTijela/Prikaz%20preventivnih%20projekata%20programa%20vezanih%20uz%20prevenciju%20nasilja.pdf>.
8. Takšić, V. (2009). *Programi za poticanje emocionalne i socijalne kompetentnosti kod djece i adolescenata*. *Suvremena psihologija*, 12, 2, 355-371. Dostupno na:
https://www.academia.edu/49305056/Programi_za_poticanje_emocionalne_i_socijalne_kompetentnosti_kod_djece_i_adolescenata.
9. Kranželić, V. (2010). *Planiranje i evaluacija preventivnih programa*. Prezentacija sa skupa „Prevenција ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama, 20. listopada 2010“, Zagreb. Dostupno na:
https://drogeiovisnosti.gov.hr/UserDocsImages/uredarhiva/2010/10/Planiranje_i_evaluacija_pp_Kranzelic.pdf.
10. Lonean, I. (2020). *Insights into youth policy evaluation*. Council of Europe and European Commission. Dostupno na: <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261953/083920-Insights-YPE-WEB.pdf/9fb49708-466b-54be-ffa7-195a1893d99a>.
11. Velki, T., Ozdanovac, K. (2014). *Preventivni programi usmjereni na smanjenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama na području osječko-baranjske županije*. *Šk. vjesnik* 63, 3, 327-352. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/file/200627>.